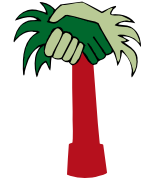

ידידי כדור הארץ המזרח התיכון

לכבוד

חברי הכנסת ומקבלי החלטות

שלום רב,

אנו גאים להציג בפניכם אוגדן זה, המקבץ את בסיס המידע בנוגע למשבר האקלים וההתמודדות איתו בהקשרים לאומיים ובינלאומיים. שינוי האקלים העולמי הוא תופעה ממשית, משמעותית שהמדענים המובילים בעולם מוצאים הוכחות מתגברות לגביה, וכבר כיום יש לה השלכות רבות על חיינו אשר צפויות להיות ניכרות יותר ויותר בעתיד. העולם כולו נערך להתמודדות עם שינוי האקלים מבחינת מאמצים להפחתת פליטות גזי חממה, הגורמים לתהליך התחממות כדור הארץ, וכך למנוע את השפעותיו האקלימיות, התשתיות, הכלכליות, החברתיות, הביטחוניות והסביבתיות הקשות והקיצוניות ביותר. במקביל מאמצים ניכרים מופנים להיערכות והסתגלות להשפעות הצפויות של שינוי האקלים.

ידידי כדור הארץ המזרח התיכון וארגוני סביבה נוספים בארץ, פועלים כבר שנים בזירה הלאומית והבינלאומית לקדם את היערכותה של ישראל להתמודדות עם משבר האקלים ולמיצובה כגורם חיובי בתהליך הבינלאומי להפחתת פליטות ובהסכם שלאחר פרוטוקול קיוטו, שתוקפו יסתיים בשנת 2012. מתוך פעילות זו, ידידי כדה"א המזה"ת, בסיוע קרן היינריך בל, מצאו לנכון להציג בפניכם אוגדן מידע זה על שינוי האקלים.

החומר קובץ לאוגדן זה כדי להעמיק את ההבנה בנוגע למשבר האקלים ודרכי ההתמודדות איתו, והוא מבאר מונחים ומפנה למקורות מידע נרחבים נוספים בנושא מבחינה מדעית, כלכלית ומדינית, במטרה לסייע לכם לתכנן ולהעריך תהליכים, הצעות חוק ופתרונות מדיניות רלבנטיים. אין בכוונתנו או ביכולתנו לכסות את כל המידע הרלבנטי, אולם אנו מאמינים שבאמצעות אוגדן זה אנו פותחים צוהר להבנה טובה יותר – ולפיכך להתמודדות טובה יותר – של מקבלי החלטות בישראל. המידע המובא כאן זמין גם באתר ידידי כדור הארץ המזה"ת, עם קישורים והפניות למקורות מידע נוספים: www.foeme.org < climate change < projects.

הגיע הזמן להפשיל שרוולים ולקדם בישראל התמודדות עם משבר האקלים. נשמח לסייע לכם בכך.

בברכה,

עו"ד גדעון ברומברג

לדין פרימוט

מנכ"ל

סמנכ"ל

ידידי כדה"א המזה"ת

ידידי כדה"א המזה"ת

קורא יקר,

בחודשים האחרונים חוינו את השפעות שינוי האקלים על החברה והכלכלה האנושית. כך למשל: גלי החום באירופה, אשר גרמו לשריפות, לאובדן יבולים ולעליית מחירי המזון; או בישראל, רצף 6 שנות בצורת (מבחינת המילוי החוזר למי-התהום והכינרת), שהוביל לירידת המפלסים מתחת לקווים האדומים, וזאת למרות ההתפלה והעלאת מחירי המים לצרכן.

עדכון ה"אוגדן המידע למקבלי החלטות – שינויי אקלים" במהלך 2010 נערך איפה בעקבות מספר שינויים הן ברמה העולמית והן ברמה הלאומית בכל הנוגע למדיניות היערכות והתמודדות עם שינויי האקלים. עיקר העדכונים נערכו בפרק 4 – "התהליך של האומות המאחדות" ופרק 6 – "מודלים למדינות מהעולם" בעקבות וועידת והבנות קופנהגן. בסוף פרק 4 הוספנו דיון קצר ב"צדק אקלימי" העומד בבסיס הוויכוח בין המדינות המפותחות למדינות המתפתחות ואחד הגורמים העקריים לכשלון הוועידה בקופנהגן.

פרק 7 – "פעולות בישראל" נכתב מחדש לאור תחילתו של תהליך הערכות והתמודדות עם שינויי האקלים, ברמת המדיניות. ישראל הכריזה ב"וועידת התמודדות עם שינויי האקלים" בקופנהגן בדצמבר 2009 – על יעד הפחתה של 20% מהעלייה הצפויה של 100% בפליטות גזי חממה עד 2030 (יחסית לפליטת ב-2005). בהתחשב בעובדה שישראל הינה אחת מהמדינות המובילות בעולם בשיעור פליטת גזי חממה לנפש, ומבלי לזלזל בחשיבות התהליך שהוביל המשרד להגנת הסביבה והשר גלעד ארדן, התחייבות זאת היא אינה מספקת.

בימים אלו יושבת על המדוכה וועדת מנכ"ים בראשות משרד האוצר, שתמליץ על אפשרויות ועליות היישום של מדיניות הפחתת פליטות שזוהו בוועדות המנכ"לים הקודמות ובדו"ח חברת מיקנזי עבור מדינת ישראל. בנוסף החלו מספר פעולות חיוביות כמו עידוד החברות הגדולות במשק להכנס לתהליך רישום פליטות גזי חממה, אך עדיין ארוכה הדרך לשינוי מערכתי כולל שיצמיד את ישראל למאה ה-21 – בה תעשיית ה"קלינטק" היא המובילה את האנושות להתפחות כלכלית בת קיימא.

כמעט שנה לאחר וועידת קופנהגן, ממשלת ישראל טרם גיבשה מדיניות אסטרטגית בנושא משבר האקלים, הן בהתייחס להפחתת פליטות גזי החממה והן בהתייחס להיערכות והסתגלות לשינויי האקלים. באין תוכנית לאומית להפחתת פליטות לא הוקצבו תקציבים מתאימים כדי לטפל בנושא. בהיעדר מדיניות אינטגרטיבית ממשיכה הממשלה לקדם החלטות הנוגדות את הצהרותיה בנושא הפחתת הפליטות, ופוגעת בסיכוייה להשיג אפילו את היעד הצנוע שהציבה לעצמה. כך למשל, בעודה דנה בצעדים חשובים להפחתת הפליטות, להתיעלות אנרגטית ולפיתוח פתרונות להסעת המונים, קובעת הממשלה החלטות העומדות בניגוד מוחלט למדיניות זו, בניהן: קידום הקמת תחנת כח פחמית נוספת באשקלון; השקעות עתק בכבישים חדשים והעדפת הקמת יישובים חדשים על פני חיזוק יישובים קיימים, החלטות המעודדות את השימוש ברכבים פרטיים; תוכניות והשקעות עתק בהתפלה ושינוי והגדלת מערכת אספקת המים, לפני שמוצו אפשרויות החיסכון וניהול הביקושים במשק המים.

להחלטות אלו יהיו השלכות מרחיקות לכת בעשורים הקרובים, לא רק על הסביבה אלא גם על בריאותם של אזרחי המדינה וחוסנה הכלכלי והביטחוני של ישראל. בעתיד הלחץ

הדיפלומטי והכלכלי הבינלאומי על המדינות המפותחות והמתפתחות להפחית את פליטות גזי החממה רק יגבר. אימוץ מדיניות הפחתת פליטות שאפתנית היום, יסייע לישראל להימנע ממילכוד פוליטי וכלכלי עתידי שינבע מאי-הענותה לסטנדרטים העולמיים. יותר מכך, הואיל וישראל אינה חסרה את הידע והיכולת הטכנולוגית הדרושים למעבר לכלכלה דלת פחמן, יוכל המשק הישראלי להרוויח מצמיחה והובלה בתחום המתפתח.

'האוגדן' המועדכן מלווה בתקליטור המרכזי עוד עשרות מאמרים, דוחות וקישורים לבלוגים ואתרי אינטרנט הן בשפה העברית והן באנגלית; כולם מסודרים לפי הנושאים העקריים הנמצאים באוגדן: מדע שינוי האקלים, התהליך העולמי להתמודדות עם שינוי האקלים, השפעות על ישראל ובמזה"ת, והצעות מדיניות להפחתת פליטות בישראל ובעולם.

יובל ארבל

סמנכ"ל ישראלי

ידידי כדור הארץ מזה"ת

יידי כדור הארץ המזרח התיכון הנו ארגון ישראלי-פלסטיני-ירדני המקדם נושאים סביבתיים משותפים, תוך עידוד יחסי שלום בין העמים. הארגון חבר ב'יידי כדור הארץ' הבינלאומי, הרשת הגדולה ביותר של ארגונים סביבתיים. מנהלי הארגון הוכתרו על ידי TIME Magazine כגיבורי הסביבה העולמיים לשנת 2008.

קרן היינריך בל היא קרן גרמנית המזוהה עם הירוקים וממומנת ע"י ממשלת גרמניה. ההתמודדות עם שינוי האקלים הוא אחד מנושאי הליבה בהם עוסקת הקרן, מתוך הכרה בחומרת משבר האקלים העולמי. הקרן תמכה בנדיבותה ביצירת אוגדן זה כדי להעשיר את הידע ולשפר את היכולות של מקבלי החלטות בישראל בתחום זה.

תודות

יידי כדה"א המזה"ת מכירים תודה לשגית פורת על שעות רבות של עבודה קשה, ייעוץ על כל היבטיו של מסמך זה, סבלנות, חן ומחויבות. תודות גם לטוביאס הרטמן לתרומתו הניכרת בתחקיר; ולג'ניפר הולצר, מריסה וייזמן ומאיה גבעון, הרכזת החדשה של 'קואלציית דרכים לקיימות' של ארגוני הסביבה, שלקחו גם הן חלק בתחקיר ליצירה זו. יידי כדה"א המזה"ת גם מודים מקרב לב למומחית העיצוב שלנו, איילת טיקוצקי.

תודות רבות לרחל ברגסטין עמיתת תוכנית, "צדק חברתי" של הקרן החדשה לישראל ושת"ל, שריכזה את עדכון האוגדן וסייעה בכתיבת הפרקים, במהלך התמחותה בארגון יידי כדור הארץ מזה"ת.

תודות לאפרת סילבר מתמחה מטעם תוכנית התנדבות של האיחוד האירופאי (EVS), שריכזה את עריכת והפקת התקליטור המלווה – לאוגדן המידע.

הבהרה: מסמך זה הוא פרסום של יידי כדור הארץ המזרח התיכון, בתמיכת קרן היינריך בל. המסמך אינו מיועד להיות ממצה, אלא לשמש ככלי למקור מידע.

© כל הזכויות שמורות. אין לשכפל, לשמור או לשדר בכל צורה ואופן, מסמך זה או חלקים ממנו, ללא אישור מראש או בכתב מאת אקופיס/יידי כדור הארץ המזה"ת.

Friends of the Earth-Middle East (FoEME)

E-mail: info@foeme.org Website: www.foeme.org

P.O. Box 840252
Amman 11191 Jordan
Tel:+962-6-5866602/3
Fax:+962-6-5866604

Nahalat Binyamin St. 85
Tel-Aviv 66102 Israel
Tel:+972-3-5605383
Fax:+972-3-5604693

P.O. Box 421
Bethlehem PA
Tel:+972-2-2747948
Fax:+972-2-2745968

תוכן העניינים

1	1. מבוא
5	2. שינוי האקלים: בסיס מדעי
5	א. אפקט החממה
10	ב. מקורות פליטת גזי חממה
15	ג. ממצאים מדעיים: הפאנל הבין-ממשלתי לשינוי האקלים
17	3. השלכות שינוי האקלים
17	א. משמעויות פיזיות
19	i. מים, בצורת ומשקעים
20	ii. חקלאות
21	iii. עליית מפלס פני הים
22	ב. משמעויות כלכליות
26	ג. משמעויות ביטחוניות
33	4. תהליך האומות המאוחדות בנושא שינוי האקלים
33	א. הפאנל הבין-ממשלתי לשינוי האקלים
35	ב. אמנת המסגרת של האומות המאוחדות בדבר שינוי האקלים
35	i. גופי האמנה וגופי משנה
37	ii. קבוצות מומחים (נקראות גם "גופים מכוננים")
38	iii. הצדדים לאמנה
40	iv. קבוצות עבודה
42	ג. פרוטוקול קיוטו
43	i. גופי פרוטוקול קיוטו
44	ii. הצדדים לפרוטוקול
46	iii. מנגנונים גמישים
46	1. סחר בפליטות גזי חממה
50	2. מנגנון הפיתוח הנקי
53	3. יישום משותף
54	iv. רישום
55	v. קרנות קשורות-אקלים של שירות הסביבה העולמי
56	ד. מפת הדרכים של באלי
60	i. ייעור
62	ii. קבוצת עבודה אד-הוק לפעולה שיתופית ארוכת טווח תחת האמנה
63	ה. COP 14 - ועידת פוזנן
64	ו. COP 15 - קופנהגן
64	הבנת קופנהגן:
66	ז. צדק אקלימי

69. א. שבירת המבוי הסתום של האקלים – יוזמת בלייר
71. ב. תהליכים בינלאומיים נוספים
73. ג. פעילויות ארגונים בין לאומיים שאינם ממשלתיים (NGO)

78. א. מסגרות פרלמנטריות; תוכניות סחר בפליטות
80. i. מסגרת מדיניות האקלים ומערכת סחר פליטות של האיחוד האירופי
83. ii. חוק אקלים בבריטניה
84. iii. התוכנית להתמודדות עם שינוי האקלים של יפן
85. iv. התוכנית האוסטרלית להתמודדות עם לשינוי האקלים
87. ב. מדינות מתפתחות
89. i. סין
91. ii. הודו
92. iii. מקסיקו
93. iv. ברזיל
95. v. דרום קוריאה
96. ג. יוזמות אמריקאיות
96. 1. חקיקה בבית הנבחרים האמריקני
97. 2. חקיקה בסנאט האמריקני
98. 3. תקנת הסוכנות להגנת הסביבה (EPA)
99. ד. גישת ה"טריזים" של סוקולו ופקאלה
101. ה. יוזמות נוספות
101. i. היוזמה העולמית של קלינטון
102. ii. אל גור: "אמת מטרידה" והברית להגנת האקלים
103. ו. יוזמות מקומיות
103. i. ערים להגנת האקלים
105. ii. יוזמת האקלים של קלינטון וקבוצת מנהיגות האקלים של ערים גדולות C40
107. iii. הסכם עולמי של ראשי ערים ורשויות מקומיות להגנת האקלים
107. iv. הסכם ראשי הערים האמריקאים להגנת האקלים

111. א. המשרד להגנת הסביבה והיערכות ישראל לשינויי אקלים גלובליים
113. ב. תוכנית להתייעלות אנרגטית
114. ג. הצעת חוק פרטית ופעילויות פרלמנטריות
115. ד. אמנת הערים הגדולות להפחתת זיהום האוויר והגנת האקלים
116. ה. פעילות ארגוני סביבה
117. ו. שינוי אקלים ודעת קהל בישראל

פרק 1

מבוא

שינוי האקלים הוא ללא ספק אחד האתגרים הסביבתיים הגדולים ביותר שהאנושות תאלץ להתמודד איתם מעולם. בעולם כולו מאשרים מדעני אקלים, בוודאות גדולה מאי פעם, כי הבעיה אכן קיימת והיא משמעותית, כי לפעילות אנושית השפעה ניכרת על המצב, וכי צפויות השלכות שליליות קשות ביותר, אלא אם כן תינקטנה פעולות מיידיות ורציניות להפחית את פליטות גזי החממה.

Source: www.wheretheoutrage.net/.../darfur-72dpi.jpg

המערכות הבינלאומיות רוחשות במהלכים, מגעים, דיונים, יוזמות, פעילויות וניסוחים לקראת אישור הסכם שיחליף את פרוטוקול קיוטו, ההסכם שקובע כיום את מחייבות המדינות השונות להפחתת פליטות גזי חממה ותוקפו יפוג בשנת 2012 (ראה פרק 24). הנושא זוכה לתשומת לב לא רק בדיונים הרשמיים של תהליך האו"ם העוסק בכך, אלא גם להתייחסויות מגופים נוספים כמו האיחוד האירופי.

אחת הסיבות לחשיפה הגדולה לה זוכה הנושא במסגרות בינלאומיות היא ההפנמה כי לשינוי האקלים אכן השלכות נרחבות על תחומי החיים, ולפיכך יהיו לה השפעות כלכליות גלובליות עמוקות. דו"ח של הכלכלן סר ניקולס סטרן שעסק בנושא (ראה

פרק 23) חידד את הצורך הכלכלי לטפל בשינוי האקלים בהקדם, משום שלמסקנתו פעולה כעת להפחתת פליטות גזי חממה תעלה כ-1% מהתמ"ג העולמי מדי שנה, בעוד עיכוב פעולה מוערך בעלות של לפחות 5% מהתמ"ג העולמי מדי שנה, וככל הנראה אף הרבה יותר מכך.

לאחרונה מתחילה תזוזה קלה בתפישה המקובלת בישראל, לפיה בעיות סביבתיות הן פחותות חשיבות לעומת אתגרים בטחוניים, כלכליים וחברתיים איתם אנו מתמודדים. משבר האקלים צפוי לזרז את ההבנה שלא נוכל להמשיך לזלזל בסביבה שלנו, כי התוצאות עשויות להיות הרות אסון. המחסור במים מתוקים כבר ניכר מאוד, ואנו צפויים לעמוד בפני המשך בצורות וירידה בכמות המשקעים; פגיעה באקוויפרים כתוצאה מעליית פני הים, אירועי מזג אוויר קיצוניים ועלייה בעומסי חום; שטפונות; הצפת רצועת החוף, נסיגת המצוק החופי וסיכון לתשתיות ועוד (ראה פרק 3א).

השפעות אלה יובילו למצוקת מים גוברת בישראל ובאזור, ולפיכך הן מהוות איום ביטחוני שיוסיף לחץ למתחים המדיניים הקיימים. נושא קריטי יידון בהרחבה באוגדן זה (ראה פרק 3ג) והוא אחד מהסיבות המרכזיות לכך שעל ישראל לטפל בשינוי האקלים ללא דיחוי.

מדינת ישראל אינה כלולה בקטגוריית המדינות המפותחות על פי פרוטוקול קיוטו, ולפיכך אינה מחויבת להפחית את פליטות גזי החממה שלה. אולם ישראל פולטת כ-11 טון פחמן דו-חמצני לנפש מדי שנה (נתוני 2004), ברמה דומה לכמה מהמדינות המפותחות ביותר בעולם, כמו גרמניה ומדינות אירופאיות נוספות. גם התמ"ג של ישראל הוא ברמה של מדינה מפותחת והיא שואפת להצטרף לארגון המדינות המפותחות, ה-OECD.

לפיכך, בהסכם העתידי צפויים ככל הנראה שינויים בהגדרתה של ישראל אשר ישפיעו על מחויבותה להפחית פליטות גזי חממה. מכיוון שכך, על ישראל לקחת חלק בדיונים עם מדינות אחרות בעלות רמת פיתוח כלכלי דומה, כגון מקסיקו, דרום קוריאה וסינגפור. על מדינות אלה, שהן בעלות מאפיינים דומים, לשתף פעולה במסגרת המו"מ של האו"ם (ראה פרק 1b4) לתיאור קבוצות עבודה במסגרת התהליך, כך שישאל תהיה חלק פעיל של התהליך המוביל לכינוס הצדדים ה-15 של אמנת האו"ם לשינוי האקלים בקופנהגן בסוף שנת 2009, בה צפויות מדינות העולם להגיע להסכם פוסט-קיוטו. רק באמצעות מעורבות תגיע ישראל למצב בו שהתוצאות יהיו לתועלתה וישרתו את האינטרסים שלה ככל האפשר.

בכל מקרה, אנו סבורים שעל ישראל להיערך בהקדם להתאמת תשתיות האנרגיה, התעשייה והתחבורה שלה למיתון (מיטיגציה - mitigation) תרומתה לשינוי האקלים, על ידי הפחתת פליטות גזי החממה שלה, בהתאם למציאות המשתנה. כמדינה מפותחת, על ישראל לקבוע יעדים להפחתת פליטות בדומה למדינות באותה רמה של פיתוח כלכלי, ולעמוד בהם. במקביל להפחתת פליטות יידרשו פעולות לתהליך ההסתגלות (אדפטציה - adaptation), מכיוון שהשפעות ההתחממות כבר ממשיות וצפויות להחריף, במידה שיפגעו בצורה משמעותית בתשתיות פיזיות וביכולתנו להמשיך להתקיים באורח החיים הנוכחי שלנו.

אנו נמצאים בעיצומו של משבר כלכלי עולמי, אך אל לנו לנצל זאת כתרוץ לאי פעולה בנושא האקלים. נהפוך הוא, המשבר מספק תמריץ נוסף והזדמנות להתמקד בנושאים אלה כעת, שכן אין מדובר במותרות אלא בהכרח. בתקופה זו של משבר כלכלי, טכנולוגיות

ירוקות מציבות הזדמנות לצמיחה כלכלית, לייצר עבודות "ירוקות" ותזרימי הכנסות לצד חיסכון באנרגיה. טכנולוגיות אלה גם נותנות לישראל הזדמנות ליטול הנהגה ביישום טכנולוגיות נקיות מבית כמו גם לייצא אותן לחו"ל, ובמובן זה לסייע למדינות אחרות לפתח בדרכים פחות אינטנסיביות, כאלה שסייעו להפחית פליטות גזי חממה. בהתייחסו לשינוי האקלים, על ידי פיתוח טכנולוגיות נקיות ושימוש בהן כעת, נתחיל להתמודד עם ההשלכות של שינוי האקלים ונימנע מהצורך לשלם (מה שככל הנראה יהיה מחיר גבוה יותר) מאוחר יותר להפחית פליטות במידה ניכרת יותר.

Source: <http://jurisdynamics.blogspot.com/2006/10/emergent-new-orleans-cybernetic-urban.html>

בתקופה האחרונה החלו בישראל ניצנים ראשונים של פעילות לקראת התמודדות לאומית עם שינוי האקלים. לשכת המדען הראשי במשרד להגנת הסביבה פרסמה מסמך בנושא "היערכות מדינת ישראל לשינויי אקלים גלובליים, כולל פירוט השלכות על ישראל והמלצות ביניים לפעולה" (פרק 7א). הנושא עלה לדיון בישיבת ממשלה ובכנסת עלתה לדיון הצעת חוק פרטית העוסקת בנושא, אך זו לא עברה בקריאה ראשונה עד פיזור הכנסת ה-17. אולם כל אלה טרם התגבשו לכדי צעדים מעשיים משמעותיים. בהעדר פעולה במישור הלאומי, התארגנו ראשי הערים הגדולות במסגרת פורום ה-15 והם פועלים להפחתת פליטות בתחומי הערים שלהן (פרק 7ב).

אנו נמצאים בתקופת מפתח לקידום מדיניות ציבורית, חקיקה ויוזמות מקומיות, לאומיות ובינלאומיות שיאפשרו לישראל להתמודד עם שינוי האקלים בצורה טובה יותר. מטרת אוגדן זה לסייע בהבנת התחום בכלל, והתהליכים הדיפלומטיים, והנושאים המדיניים, הכלכליים ואחרים הקשורים בו בפרט. הבנה זו תקל על מקבלי החלטות להתייחס לשיקולים רלבנטיים בעבודתם, ולהפנים שיקולים אלה בכל תחומי הפעילות.

מטבע הדברים, דפי המידע המאוגדים כאן אינם יכולים לספק את כל המידע הקיים בתחום. האוגדן מרכז במקום אחד מידע בנושא שינוי האקלים, על המורכבות, התהליכים, השינויים וההזדמנויות הכרוכים בו. כל אחד מדפי המידע מציג את בסיס המידע החשוב בנושא, כולל התייחסות למונחי מפתח. בשל מורכבות המערכות העוסקות בנושא, הקפדנו במקרים רלבנטיים לציין הפניות פנימיות לדפי מידע שיבהירו מושגים או נושאים נידונים, כמו גם למקורות מידע חיצוניים להעשרת הידע. דפי מידע אלה מופיעים בפורמט אלקטרוני, עם קישורים לאתרים עם מידע נוסף, באתר ידידי כדור הארץ המזה"ת, בכתובת [www.foeme.org < projects < climate change](http://www.foeme.org/projects/climate_change).

האוגדן מבוסס על עבודה דומה שפותחה וקודמה בארה"ב ע"י ארגון Pew Environment Group, עם התאמות, תוספות רבות והתייחסויות רלבנטיות לישראל ולתהליכים בינלאומיים, וכמובן – בעברית.¹

במסמך זה אנו משתמשים במונח "שינוי אקלים עולמי" ולא "התחממות כדור הארץ", מתוך הבנתנו שזה תאור מצב מדויק יותר. לשינוי האקלים יהיו השפעות התחממות כמו גם תופעות התקררות.

¹ Pew Environment Group, "Global Warming: What You Need to Know," prepared for the 110th Congress, Available at: <http://www.pewglobalwarming.org/resources/binder/index.html>.